

Tine Debeljak

Balantičev Venec sonetnih vencev

Ta sestavek naj velja mlademu dvaindvajsetletnemu pesniku Doma in sveta Francetu Balantiču za — nekrolog. Nisem mislil, da ga bom pokopaval, ko se je komaj oglasil v naši reviji prvič marca meseca 1941, torej tik pred usodnim zgodovinskim prelomom v naši narodni zgodovini, zadnjič pa v Zborniku I. leta 1943. V Zborniku II. ga ni bilo, ker sem hranil iz njegove rokopisne zbirke Muževna steblika tistih nekaj pesmi, ki še niso bile objavljene, kot novost za zbirko v tisku, ki naj bi izšla v prvih mesecih leta 1944. v podobni založbi kot Šalijeve Srečanja s smrtjo. Toda tega že ni več dočakal: 24. novembra leta 1943. je kot domobranec-prostak zgorel pri komunističnem napadu Dakijevih tolpa v Grahovem pri Cerknici, zabarikadiran v Krajčevi hiši, obenem s svojim poveljnikom in sošolcem Fr. Kremžarjem, pa tudi še s tridesetimi drugimi tovariši. Daroval je tako največjo žrtev, ki jo more dati človek, svoje življenje za Boga in Domovino kot borec, ki se je za svoje pojmovanje sveta šel bit, zamenjajoč liro s puško in Muzo z Očetnjavo. Padel ni tako mlad za pesniško boleznijo, ki jo je tudi nosil v prsih, temveč kot junak na polju slave, s puško v roki; odvrigel jo je samo pri »zadnjem nalivu svetlobe« v strahotni smrti žive bakle, ki bo odslej gorela skozi našo literarno zgodovino kot grozotna priča razkroja naših dni. Toda s te tako kruto telesne grmade je planil na dan Balantič-Pesnik, h kateremu se bodo priznavali odslej vsi, ki bodo proti veri v gmoto potrjevali vero v duha, vero v Boga, ki ga je Balantič izpovedoval s tako pesniško silo kot morda še noben slovenski pesnik pred njim.

In v potrdilo tega naj za njegov nekrolog razodenem iz njegovih zapiskov veličastno zamisel venca sonetnih vencev, posvečenega ljubezni božji in otroštvu v Njegovem varstvu, simfonije, s katero je hotel razgrniti pred Bogom ves kozmos svojega srca in videnj in se mu zahvaliti za mir in uteho. Pa preden je utegnil splesti prvi venec iz vizije, ki jo je jasno gledal z očmi svoje globoko religiozne duše, se je Gospod zadovoljil samo z namenom ter mu v zameno položil mučeniški venec na glavo. Utegnil jo je samo še skloniti in vdano vzdihniti:

zdaj bodo moji spevi počivali!

France Balantič je bil rojen pesnik sonetov, prav tako kot Prešeren ali Kette, s katerima je po druženju duhovnega in realističnega in po pesniški tehniki zelo soroden: v zaprti formi klasičnih oblik poustvarja realnost, gledano z očmi globoko duhovnega človeka. Tako pojmovana duhovnost se ne izgublja več v brezoblične in amorfne vizije gole duše kot pri ekspresionistih, temveč se javlja v predmetih in notranjih realnih življenjskih konfliktih, toda ne v takem naturalizmu kakor impresionistična predmetnost. Današnji človek je bolj renesančen po osnovi kot romantičen, toda ni več naturalistično materialističen, temveč že zelo nagnjen zopet k poudarku duhovnosti in religioznosti, ki iz panteizma na eni strani in negacije na drugi prehaja k osebnemu Bogu. Če je Voduškova zaprta oblika plod prehoda iz prevelikega poudarka duhovnih in subjektivnih vrednot k stvarnosti in predmetnosti, vodi Balantičev sonet iz

predmetnosti in stvarnosti zopet v poudarek duhovnosti, iz naturalizma v romantiko. In sonet je v takih vmesnih duhovnih krizah najadekvatnejše izrazilo pesnika, ker se v njega obliki ne uteleša princip naturalistične raznoličnosti in ne princip visoko idealistične brezličnosti, temveč je pridvignjen nad formo vsakdanjosti in pritegnjen iz brezbrežnosti v omejenost. Zato ni čudno, temveč je skoraj nujno, da v takih časih, ko se uravnovešata oba večna tečaja ustvarjajočih načel, pridejo do veljave zopet klasične oblike. In prav oznaka »klasičnosti« mi razodeva neko zlato, priznano sredino med ekstremoma naturalizma in idealizma, kolektivizma in subjektivnosti, kar je nekakšen romantičen realizem, katerega izraz sta pri nas tako Prešeren kakor Kette in na svoj način tudi Balantič.

Tako je Balantičevo najznačilnejše izrazno sredstvo, ki ga obvlada mojstrsko, sonet. Od Prešernovega in Kettejevega pa se loči po tem, v kolikor je vmes preživel Balantič še dobo ekspresionizma in njega svojsko tvorjenje pesniških podob: te so pri Balantiču vedno stvarno čutne, kakor jih dojema najbolj z vidom in nosnicami, dvema osnovnima naturalističnima čutama pri tvorjenju izraznega gradiva. Toda te podobe izražajo globoko duhovno vsebino ter prehajajo v simbol kakor pri ekspresionistih. Zato je Balantičev sonet izrazito slogovno samosvoj, nujen po dobi naturalizma in ekspresionizma kot izvirna sinteza obeh. In morda ni samo gol slučaj, da je njegov pesniški slog precej soroden s slogom njegovega krajana in tovariša Cevca, ki v prozi prav na ta način prenaša naturalistično poimenovanje v območje zgolj duhovne vsebinske oznake. Pri obeh izhajamo iz predmetnosti in rastemo k Bogu kot najbistvenejšemu središču naše osebnosti, pesniške in človeške.

Balantičev sonet, v katerem je napisal prve svoje pesmi na razne stavljene teme, je postal brušena posoda za erotično in sladostrastno pesem, na dnu katere je naletel na — trohno in Smrt. In po srečanju s Smrtjo mu je postal »vitki vrč za božjo kri«: v njem je izražal svoje največje doživljanje Boga, svoje odrešenje od krvi in rast v božje otroštvo. Vse to je izražal (kakor se vidi iz njegovega zbranega dela *V ognju groze plapolam*, 1944, kjer sem tudi vsebinsko in kronološko naznačil njegovo pesniško pot) v sonetih ter kdaj pa kdaj uporabil za svoje globoko doživetje in napetost obliko — sonetnega venca.

Prvi venec (kakor sem ga v zbirki imenoval jaz, da se loči od drugega) je zasnoval v prvih septembrskih dneh l. 1940. na Veliki planini, kjer je tedaj nekaj dni taborila umetniška in tovariška trojica Kremžar-Balantič-Tršar in delala načrte za skupen nastop v javnosti, predvsem za »Almanah 1940«, ki naj bi izšel prihodnje leto celo že v tisku. Kremžar je skrbel za tisk in prozo, Tršar pa bi ilustriral (v linorezu) Balantičeve pesmi, o čemer pripoveduje Tršar sam v Zapiskih tega Zbornika. Vzrok in vsebinsko razčlenitev tega venca sem podal v uvodu Venca, ki izide v Tršarjevi opremi z lesorezi v Knjižni tomboli Zimske pomoči l. 1944. Tu naj podam samo glavno dramatično napetost venca, ki naj predstavi pesnikovo pomirjenje z mislijo na smrt in trohno. Ta ga v početku venca navdaja z neizmernim obupom, toda notranji razvoj v nadaljnjih spevih ga pripelje do mirnega čakanja Smrti: »nič več razpadanja se ne bojim... — ko čutim, da v globinah že zorim. — In da okrasil bi preveste splave, — ki pluli bodo čez vodo brezbrežno, — trohneče vence sem si strgal z glave.« Ta njegova pot iz obupa v mir gre po dantejevski poti skozi vabo greha in materialistične zaverovanosti v zemljo in njene sadove (kar pa mu ne nudi utehe) k Bogu, kajti »studencev močnih, čistih sem željan«. In tu z vrha se pomika nazaj, toda ne več privezan na zemljo in njene lepote, temveč že pripravljen, žrtvovati se sočloveku, ki še blodi, in mu biti v pomoč; po dosegi božjega usmiljenja in odpuščanja grehov pa mirno čaka trenutka, ko ga bo »prezvesti splav« prenesel čez »vodo brezbrežno«.

Že ta Venec iz l. 1940. ni grajen v smislu Prešernove arhitektonike, kjer stojita uvod in magistrale izven dogajanja kot uvodno pojasnilo in epilog, drugih 13 sonetov pa predstavlja pet skupin, izmed katerih ima širši vrh

tri sonete, ki se zakoničijo v pravi vrh z 8. sonetom, od koder gre pot simetrično s prvim delom navzdol, Balantičev je grajen drugače: uvodnega soneta ni, temveč je izven stavbe samo magistrale kot epilog Venca, ki predstavlja 14 sonetov. Ti so postavljeni simetrično, tako da vsebina I. ustreza XIV., II.—XIII., III.—XII. itd., le da v duhovno nasprotni smeri. Vrh se tako omeji na dva soneta — VII. in VIII. Ta VII. pomeni prihod k osebnemu miru k Bogu, VIII. pa izraža zavest, da je »spet vitki vrč za božjo kri«, obenem pa željo, da bi »mogel nasititi tudi drugega«. In s tega vrha gre sedaj nazaj po stopinjah kakor prej »na goro«, toda že z gledanjem sub specie aeternitatis na pojme, ki so mu prej budili strah in obup, zdaj pa ga navdajajo z mirom. Ta snovna simetričnost je z grafičnim poudarkom prišla popolnoma do veljave pri lesorezih Marijana Tršarja v imenovani izdaji, kjer je o tem tudi več govorjenja.

Ta Prvi venec je prva Balantičeva velepesem svoji Smrti, katero je tako čutno grozotno začutil v sebi, da ga je obrnila k Bogu in ljudem.

Da se je Balantič bavil še z mislijo na nove sonetne vence, in sicer sonetni venec, posvečen Smrti, imamo ohranjenih več dokazov. Na lističu, datiranem 9. XII. 1941, na katerem je tudi pesem Prisluskovanje zimskemu vetru (DS 1942, 82), je ohranjena v bežnem zapisu pesem Ne daš mi, smrt (ZD [Zbrano delo V ognju groze plapolam], str. 143), kjer so verzi, kakor: prižgal sem rok pohlepni voščence... viharji rož mi trgajo nosnice... in zadišijo pôgrada stranice... Na lističu z dne 6. I. 1942 je napisal pesem Žvenket čepinj (ZD, 145) in pripisal zraven oznako Magistrale. Na podobnem listku pa je že začel prvi in drugi sonet s tem, da je prepisal prve in zadnje verze. Na istem lističu kot Žvenket čepinj z datumom je tudi sonet Svetlobi bolečin sem darovan (ZD, 146, brez 6. verza, ki je označen v rokopisu z — — —). Zato postanek te pesmi stavljam v isti čas. Na nekem drugem listku pa je prepisana pesem Svetlobi bolečin sem darovan, viharji rož mi trgajo nosnice... (ZD, 147) s pripisom: Konec. Ista pesem je na listku, na katerega drugi strani je Magistrale Prvega venca. Na tretjem listku je samo zapisan začetek

Srce nemir je razdejal,
viharji rož mi žro nosnice,
prižigam roke voščence,
o prst, ki me iz nje si žgal,

kar je vsekakor neka inačica gornjega soneta. Na posebnem lističu pa je zopet načrt za prvi sonet, ki naj bi se začel z verzom Srce nemir je razdejal, končal pa Viharji rož mi žro nosnice..., iz česar sklepam, da je bil tudi ta sonet zamišljen kot magistrale celotnega venca. Če zamenjamo inačico Srce nemir je razdejal... s poznejšo Svetlobi bolečin sem darovan, lahko z gotovostjo ugotovimo, da je sonet, ki je v ZD priobčen na str. 146, samo prvi sonet začetka venca, katerega magistrale je sonet, priobčen tam na str. 147.

Torej je Balantič snoval že januarja l. 1942. dva sonetna venca, posvečena Smrti: Žvenket čepinj in Svetlobi bolečin sem darovan... Da je ta zadnji sonet nastal kot neka inačica navdiha, ki je prvič prišel do izraza prejšnji mesec (dec. 1941) v osnutku pesmi Ne daš mi, smrt, je verjetno iz podobnih izrazov v pesmi. Da pa naj bi bil navdih te pesmi osnova novega sonetnega venca o smrti, se vidi tudi iz načrta, ki je ohranjen ne posebnem listu in sem ga razbral (slabo čitljiv!) takole:

I. Svojo blazno strastno pesem poklanjam nesrečni ljubezni. — II. Ljubim tvoje črne oči. Ljubim. Strast. — III. Usliši. Prošnja. — IV. Moj revni dar: sebe dam. (Spodaj prečrtano: Naj pôgrad po tvojem mesu (?) zadiši.) — V. Naj pôgrad po tebi zadiši. — VI. Smrti obup. Trohnoba. — VII. in VIII. (višek) Ljubezen. Smrt. — IX. Trohnoba. — X. Mrtvo seme. (Prečrtano spodaj: V (?) kri mi divje polje.) — XI. Svoje truplo ti dam. — XII. Usliši me. — XIII. Brezupno ljubim. Strast. — XIV. Zaključek. Poklanjam pesmi.

Na drugi strani tega listka pa je zasnova soneta, ki ima ob roboh napisane rime, in naj bi se končal:

in mladim nedrom veter se dobrika,
vendar si daleč
ko jabolko na vrh zvonika.

Smatram, da je to osnutek pesmi Oblaki nad glavo (ZD, 38) z datumom 14. I. 1942, kar popolnoma ustreza snovanju tega cikla. Pesem, kakor je izgotovljena, se lahko prav tako nanaša na smrt kakor na erotično strast, zato sem jo uvrstil v zbirki med erotične pesmi.

Vse to je dokaz, da je Balantič snoval decembra 1941 in januarja 1942 vsaj dva sonetna venca z mislijo na smrt s poanto, da poudari odmiranje strasti. »Ti vseh strasti razpad« imenuje smrt v osnovnem navdihu vseh teh poskusov, v pesmi Ne daš mi, smrt, ki jo je potem zavrgel in je ostala samo bežen, ritmično neurejen zapis, pa je morda prav zaradi tega tako neposreden in zajemljiv.

V tem času je Balantič zaprosil za umetniško štipendijo 4000 lir pri Visokem komisariatu z željo, da bi preživel nekaj študijskih mesecev v Firenzi. Dne 12. junija je dobil rešeno prošnjo, toda z izplačilom so še odlašali. Tako ga je 27. junija zatekla racija v Mostah ter je bil odpeljan v družbi toliko slovenskih fantov namesto na študijsko potovanje v Firenzo, v — internacijsko taborišče v Gonars, kjer je bil do novembra meseca. Kako je živel tam, bodo slej ko prej izpregovorili udeleženci tega taborišča (v tem zborniku prinašamo samo nekaj reprodukcij njegovega tovariša slikarja M. Tršarja), nas danes zanima samo to, da se je tu v »reparto gamma« izvršila v njem velika sprememba: v samoti in v lakoti je duhovno dozorel, da se je porodila v njem misel, ki bi — realizirana z njegovo umetniško močjo — pomenila gotovo izredno umetnino ne samo v našem pesništvu, temveč tudi v svetovnem.

Iz gonarskega taborišča je ohranjen pravi tipični gonarski zvezek »Quaderno«, na katerega naslovno stran je s svinčnikom napisal »Balantič France 3741 Gonars«. Na prvo stran je napisal neki citat — v ruščini, pa ga je pozneje vsega prečrtal s kemičnim svinčnikom, gotovo pred odhodom zaradi eventualne cenzure. Toda razbrati se dá samo to, da je citat iz Majakovskega ter besedici »rodnoj« in »ja pridu«. Iz tega sklepam, da predstavlja gotovo kakšno domotožno razpoložensko pesem. — Nato sledi dvajset pesmi, kakor jih je prepisal v zvezek po spominu (večinoma objavljene v DS). Kakor se vidi, jih je imel dobro v spominu, zapisal jih je po zadnjih inačicah ter jih ni v nobenem pogledu popravljaj.

Od zadaj navznoter pa je beležil svoj načrt sonetnih vencev, ki ga naj podam na tem prostoru kolikor mogoče dobesedno (brez stranskih rim, ki jih ima v dveh primerih, pa jih v enem ponatiskujemo v prilogi št. 2). Ta stran naj tudi nazorno pokaže, kako je beležil vsebino sonetov v vertikalni zapovrstnosti, medtem ko jih bom jaz podajal v horizontalni. Rimske številke pomenijo številko soneta, s črto oddeljena soneta VII. in VIII. pomenita vrh; prav tako je oddeljen tudi magistrale od ostalega venca. Torej kompozicija povsem takšna, kakor smo jo ugotovili tudi za Prvi venec. Ti načrti so zapisani na 19 straneh, kakor sledi:

Prva stran:

Svetlobi bolečin sem darovan,
viharji rož mi trgajo nosnice,
prižgal sem rok pohlepnih voščence,
med gorsko travo bor sem bil vsejan.

Nič več poljub moj ne bo zapeljan,
po vseh nočeh še trezne so zenice,
ponudi sol domače mi solnice,
glej, Gospodar, Tvoj zvesti sem dvorjan.

Vem, da si padlim zvezdam milostljiv,
pri tebi sem s krvavimi stopali,
v daljavi rodni ognji se kade.

Cvet dragih ustnic me je pogostil,
na mladih vekah solze se mede,
zdaj bodo moji spevi počivali.

(Moja opomba:

Tu ob strani so neke
rime, ki pa se ne kri-
jejo s tem sonetom in
jih nisem razreševal.)

I. Začetek; prošnja, nazori o umetnosti 1. — II. Blazni vrisk življenja 4. — III. Ljubezen do ženske 2. — IV. Ljubezen do zemlje, domovine 3. — V. Smrt 5. — VI. Praznota, hrepenenje po B. 6. — VII. VIII. Božji mir, blaženost 7, 8. — IX. Hrepenenje po B. Žalost nad slabostjo in padci 9. — X. Smrt 10. — XI. Ljubezen do domovine 12. — XII. Ljubezen do žene 13. — XIII. Blazni vrisk življenja 11. (13 prečrtano.) — XIV. Konec, zahvala 14. (11 in 14 še enkrat prečrtano.) — XV. Magistrale 15. — (Prav na dnu je napisan verz in prečrtan: svobode bi napil se kot medice, katerega sem vzel kot naslov v ZD 99.)

Druga stran:

I. Začetek; prošnja, nazori o umetnosti. — II. Ljubezen do ženske. — III. Ljubezen do zemlje, domovine, naroda. — IV. Blazni vrisk življenja. (Za oba soneta pripisano z drugim svinčnikom: Kolektivnost.) — V. Smrt. — VI. Praznota; hrepenenje po Bogu. (Za oba soneta pripisano z drugim svinčnikom: Počasi spet zavest samote, sam k Bogu.) — VII. VIII. Božji mir, sreča. (Pripisano: Vse vodi k središču.) — IX. Praznota, hrepenenje po Bogu; žalost nad padci in slabostjo. — X. Smrt. — XI. Blazni vrisk življenja. — XII. Ljubezen do zemlje, domovine, naroda. — XIII. Konec. Zahvala. — XV. Magistrale. Izvleček vsega.

Pesem hrepenenja.

Prvi del do vrha je iskanje, iskanje krvi, tipanje duše, strah pred pogibeljo in težnja po večnosti. Vrh spoznanje in posest miru in sreče. Drugi del spet padec, toda na vse gledam pod vidikom večnosti in Božjega usmiljenja. Življenje, ne kakor bi moralo biti, ampak pravo, resnično. Kot v prvem delu. Gledati moram, da ne zaidem v sentimentalnost in idiliko, kot v prvem delu, da ne v absolutni obup in temo. Pozor pred prevelikim subjektivizmom. Težim naj v kolektivizmu. Pazi: človek najvišje.

(Ves ta pripis prečrtan. Spodaj poskušal pero »BF zastonj«. To stran pri-
našam v prilogi št. 2.)

Tretja stran:

I. (XIV). Ponižna prošnja, da me spremljaš. Bojim se, da ne bom dokončal. Kot pesnik sem samo človek, ki čuti življenje in vesoljstvo kot vsak. Pesem tolaži brezupnost življenja, dviga visoko do ustvarjanja. Prošnja za besede. Mudi se. Rad bi zajel vso širino življenja: najvišje razkošje življ. in bolesti. (To je napisano s svinčnikom, ko ga je preizkušal kar čez: Balantič Kamnik Novi trg Kamnik. Nato pripisal s peresom — gotovo pozneje — kot prozo pesem Minil je čas.)

Minil je čas, ko me je, norca, motil vsak vrisk krvi, vabljev očij sijaj. Odšel bom in ne pridem več nazaj, Gospod, za Tabo se bom zdaj napotil. Pomagaj, Kristus, mi, da bom ukrotil bolest po zemlji, ki je rodni kraj, to zadnjo in najvišjo slo zmeščaj, da bom ves Tvoji luči se zarotil. In to Te prosim še, da odpustiš, da blato metal sem v srca izvir: premnogokrat bila je pesem kletev. Bila kot jaz za večno smrt je žetev, a ti življenje si, svoboda, mir in vem, da vsakemu se rad deliš.

(Tu sledi shema neke zaporednosti rim, ki je nisem razrešil.)

1. Prošnja, da me spremljaš. — 2. Prošnja za besede. Gospod!! — 3. Kaj bom pel. Vso širino življenja, razkošje, bolest. — 4. Kaj je pesnik. — 5. Mudi se. V sebi čutim dih smrti. — 6. Daj mi vsaj milost, da končam. — 7. 8. Lepoti. Na dnu vsega si ti?! — (Od 9—15 same številke.)

(Te številke pomenijo, da se v zadnjem delu v simetričnem redu vrste zopet motiv iz prve polovice, toda pod drugačnim vidikom. Prav tako pomeni v začetku I [14], da si prvi in štirinajsti venec odgovarjata po notranjem motivu, a obratnem smislu.)

Četrta stran:

II. (XII). Hrepenenje po ljubezni. (Ljubezen, visoka utešena in neutešena?) Strast krvi utešena in neutešena. Žalost nad samoto. Ponižanje, na vse bi pljunil za en objem. Ne bo sina, ostale bodo prazne roke.

1. Hrepenenje po ljubezni. — 2. Žalost nad samoto. Ni te. — 3. Strast utešena (*prečrtano*). Ljubim. Cialo. — 4. Razočaranje in obup. — 5. Odpoved. — 7. 8. Strast utešena (*prečrtano*). Deklica poje. Ljubezen je bolečina. Bij me. V kesu me boš pomnil. — 9. Odpoved. — 10. Razočaranje in obup. — 11. Strast. — 12. Strast (*prečrtano*). Ljubim! Cialo i duszę. — 13. Žalost nad samoto. Odšla si. — 14. Hrepenenje po ljubezni. — Magistrale.

Peta stran:

III. (XII). Obupno! Hrepenenje po domu iz tujine. Himna soncu in dežju. Mati. Panteistično doživetje sveta. Narodno življenje (1515).

(*Pripis vsebine posameznih sonetov je prečrtan do nespoznanja — gotovo zaradi cenzure! — s kemičnim svinčnikom. Smisel sem razbral samo v toliko:*)

1. Hrepenenje po domu iz tujine. — 2. Žalostne slovenske matere. Tujci in ... — 3. Upor. Boji... — 5. Čep... ko... bakla zaman... — 4. Združimo... — 6. Himna soncu in plodnosti. — 7. 8. Ljubezen do domovine, naroda in rodne zemlje. (Panteist. doživetje sveta.) — 9. Himna soncu in... — 10. Združimo... — 11. 12. Boj... — 13. Žalostno slov. veselje (?), tujci in... — 14. Hrepenenje po domu iz tujine. — 15. Magistrale.

(*Ob zgornjih 7 točkah rahlo pripisano: optimizem, pozneje prečrtano.*)

Šesta stran:

IV. (XI). Sla po življenju. Glad resnični. Hočem živeti! Opoj blaznega življenja in pijanosti. Upor nad krivično ureditvijo sveta, četudi s krvjo in silo.

1. Glad resnični. — 2. Sla po življenju. — 3. (Upor blaznega življenja in pijanosti *prečrtano, nad njim*): Krivična ureditev sveta. — 4. Upor blaznega življenja in pijanosti. — 5. — 6. Pesem bratstvu vsega sveta. — 7. 8. Opoj blaznega življenja in pijanosti. — 9. — 10. — 11. — 12. — 13. — 14. Glad. — 15. Magistrale.

Sedma stran:

V. (X). Utrujenost. ? Spal bi rad. V smrti si sam. Ni ženske, prijateljev. Ločiš se od matere. Najtežja je ločitev od zemlje. Groza pred koncem, razpadom in pred neznano večnostjo. Ali večnost sploh je? Vrh. Panteistično umirjenje. Umiranje daleč od doma.

1. Mati me čaka. — 2. V smrti si sam. Ne bo žene, prijateljev. — 3. Kaj je po smrti? — 4. In vse je nič. Groza pred razpadanjem. — 5. Obupna predanost. Pridi! — 6. Počasno umirjenje. Saj moramo vsi umreti. — 7. 8. Panteistično umirjenje. Postal bom prst v prsti. — 9. Vsi morajo umreti. — 10. Predanost. — 11. — 12. — 13. V smrti si sam. — 14. Mati me ne bo dočakala. — 15. Magistrale.

Osma stran:

VI. (IX). Milost je vse. Greh. Spoznanje, da vse dobrine ne odtehtajo B. Zakaj si nas tako ustvaril, s takim hrepenenjem, bolečinami, strastmi, sladkostmi? Hrepenenje po sreči!

1. Da bi bilo vse hrepenenje po sreči zaman? Da je smrt konec? — 2. — 3. Ne vem, kje si? Ne poznam Te. Ljubim le to, kar poznam. Svet, zemljo, življenje. — 4. Bog je! Credo! — 5. Z napuhom in grehi sem Te zavrgel. — 6. Vem, da je težko verovati in ljubiti Te. — 7. 8. Milost spoznanja je vse in moči. — 9. — 10. — 11. — 12. — 13. — 14. — 15.

Deveta stran:

VII. Ta in VIII. venec tehnično bolj strogo izvedena. Rima stroga abba, cdc, dcd.

Popolna izročitev Bogu. Ponižnost. Prah sem pred Teboj. Začetek otroštva. Ekstaza. Otroštvo, zamaknjenje moža. Vrh ljubezen božja do mene.

(Nato slede številke od 1 do 15 brez kakšnega pripisa.)

Deseta stran:

VIII. Otroštvo. Najvišje je Ljubezen. Neskončno me ljubiš.

(Samo to, brez števil. Ta dva soneta pomenita vrh.)

Enajsta stran:

IX. (VI). Usmiljen si in ljubiš me. Milost je vse. Pokora. Vdanost v širokost življenja in zaupanje v Usmiljenje.

1. Ne morem ostati v ekstazi. — 2. Tako sam brez Tebe. Hitro padem. — 3. — 4. Greh. — 5. Zakaj si nas ustvaril s takimi strastmi, razkošjem, bolestmi! — 6. Vdanost v širokost življenja. — 7. 8. Zaupanje v Usmiljenje. Vem, da sam ne morem nič. (Od 8—15 samo številke.)

Dvanajsta stran:

X. (V). (Čprav mi vseč je čakanje to bežno)? Vrh. Vdanost v neizogibnost smrti. Pot v drugo življenje. Prava svoboda si ti. Upornost.

1. Tožba, da moram mlad umreti. — 2. Sla po življenju (prečrtano). — 3. Gospod, zakaj? Upor. — 4. Ti veš. — 5. Vdanost, lepo je tudi to. — 6. Mir. — 7. 8. Smrt v Kristusu. Svoboda si. (Od 9—15 samo številke.)

Trinajsta stran:

XI. (IV). Življenje skromnega in ponižnega berača. Prošnja, Hvalnice za vsakdanji kruh. Himna delu, svobodi, Spoznanje, da bo svet boljši le tedaj, če bo živel po naukih Kristusovega komunizma. Himna življenju.

1. Ponižen berač sem. — 2. Prošnja za kruh. — 3. Krivice. — 4. Vendar sprejem vse. — 5. Samo ljubezen reši svet. — 6. Gospod, Ti veš, kaj je prav. — 7. 8. Himna življenju. (Od 9—15 samo številke.)

Štirinajsta stran:

XII. (III). Slavospev Kamniku in goram. Mati si. Slovenski jezik. Slavospev slovenski besedi in pesmi.

1. Slavospev Kamniku in goram. — 2. Slavospev besedi in pesmi. — 3. Borba za zmago. — 4. Žrtve in kri niso bile zaman. (Prečrtano: Posvetile so nas.) — 5. Himna radostni svobodi (prečrtano). — 6. Himna plodnosti in soncu. — 7. 8. Ljubezen do zemlje, naroda. Lepote. (Do vse zemlje prečrtano). — 9. Himna... soncu. — 10. Himna radostni svobodi (prečrtano). — 11. Dragoceno... (prečrtano). — 12. — 13. Slov. besedi in pesmi. — 14. Slavospev Kamniku in goram. — Magistrale.

(Ta načrt je bil s kemičnim svinčnikom prečrtan, verjetno ob odhodu iz taborišča zaradi cenzure.)

Petnajsta stran:

XIII (II). Hrepenenje po ljubezni. Prava ljubezen. Snubljenje, svatovske pesmi. Vrh. Namen: materinstvo in potomstvo. Prošnje za božji blagoslov. Poje moški in ženska odpeva. Konec spet hrepenenje.

1. Hrepenenje po ljubezni. — 2. Snubljenje. — 3. Odgovor deklice. — 4. Ljubim! — 5. Svatovske pesmi. — 6. Prošnja za božji blagoslov. — 7. 8. Materinstvo in potomstvo. — 9. Prošnja za božji blagoslov. — 10. Ljubim (prečrtano). Svatovske pesmi. — 11. Ljubim! — 12. Deklica poje. Predanost. — 13. Snubljenje. — 14. Hrepenenje po ljubezni. — 15. Magistrale.

Šestnajsta stran:

XIV. (I). Zdaj bodo moji spevi počivali. Odpusti svojega pevca. Zahvala za milost, da sem dovršil. Odslej Te bom častil z molkom. Zdaj lahko umrem.

1. Zdaj bom počil. — 2. Zahvaljen, da si mi dal, da sem dovršil. — 3. Odpusti svojega pevca. (Zdaj lahko umrem *prečrtano*.) — 4. Lahko umre (*prečrtano*). Častil Te bom z molkom. — 5. Zdaj lahko umrem, ne bojim se več smrti. — 6. — 7. 8. Častil Te bom z molkom (*prečrtano*). Pel Ti bom tam, Ti večna Lepota! (*Od 9–15 samo številke*).

Sedemnajsta stran: (*prazna*).

Osemnajsta stran:

Tehnika. Jezik sočen, jednat. Gorenjski dialektični.

Realizem. (Ruski moderni, Shakespeare.) Ne prevelikega simbolizma in prevelikega kopičenja podob.

Važna je tudi muzikalna stran.

Devetnajsta stran *ima samo nekaj posameznih stavkov, domislekov in zapisov, ki sem jih deloma porabil v zbranem delu:*

mesec je rumen kot klas — svobode bi napil se kot medicine — kje so stezice, ki so včasih še bile — moj pograd naj po tebi zadiši — Tihonov:

Kje si, konj moj, sablja zlata,
kje robinjice črni ste lasje?

Tako govori njegov gonarski zvezek o načrtih, ki jih je mladi jetnik snoval v »repartu gamma«, ko je v samoti in lakoti zorel svoji notranji rasti in se prečiščeval od trohnobe strasti in razpadanja sle, svoje velike muke in notranjega ognja predgonarskih let. Pesmi iz tega časa nimamo ohranjenih, kajti tudi gonarske sonete (tri) je napisal takoj po vrnitvi, in sicer sonet Vse, datiran s »Quaderno« na notranji strani platnic, in sicer sonet Vse, datiran s 17. XII. 1942 in sonet Zaman, datiran istega dne. Tako bo ostal ta »Quaderno« zlat spomin na pesnika Balantiča in njegovo zorečo samoto v taborišču, ki je bilo njegovo vse bolj »študijsko potovanje«, kakor bi moglo biti bivanje v Firenzi.

Zdi se mi pa, da je začel svoj načrt izvrševati takoj po vrnitvi, kajti sonet Minilo je..., ki pomeni prvi in najodločnejši prelom s preteklostjo, je napisan približno v istem času kakor gonarski soneti, 22. XII. 1942. leta.

Iz tega časa so tudi »leteči listki«, na katerih so z bežno pisavo, vso prečrtano in komaj čitljivo, napisani soneti z zaporednimi številkami in s katerih se mi je posrečilo sestaviti skoraj popoln — sonetni venec (samo sonetov X do XIV nisem mogel dobiti). To je sonetni venec iz pogonarskega časa, ki pa se začinja drugače, kakor ga je v Gonarsu zamislil in zapisal kot prvega v »Quaderno«. Gonarski sonetni venec je zamislil na osnovi pesmi o smrti Svetlobi bolečin sem darovan..., kakor ga je poskušal že v januarju 1942. leta v Ljubljani. Toda ni ga nadaljeval po magistralu, kakor ga je postavil na čelu »Quaderna«. Že takoj druga zasnova ne govori samo o smrti, temveč o umetniku, ki ima svoje nazore o umetnosti, nato pa preko ljubezni do žene in domovine ter preko panteističnih naziranj pride do Boga in njegovega otroštva, do ekstaze v Bogu, da postane deležen usmiljenja in sreče v Njem, ki edini lahko potiša srce in zadovolji. Novi pogonarski sonetni venec na teh letečih lističih, ki sem ga naslovil Drugi venec, ima mnogo teh motivov, saj se začinja s prošnjo za besedo, za umetnostno izrazilo, ki ga do pijanosti omamlja, nato pa vedno bolj zori v mistiko žrtvenega kozliča, ko bi bil rad srednjeveški »armer Teufel« Gospodarju duše in živali. Po vsem tem, kar imamo tega venca ohranjenega in kakor ga priobčujem na tem mestu, moremo sklepati, da je ta venec pač eden izmed skupine teh sonetnih vencev, ki jih je zamislil v »Quadernu«, da, močno sem prepričan, da je bil prav ta venec napisan kot magistrale vsem vencem ter bi vsak verz tega venca bil začetek novega. To sklepam iz začetnega apostro-

firanja besed (»nazor o umetnosti«) in središča kot božjega miru. In ta venec je eno zadnjih njegovih ohranjenih del in nam da z gotovostjo slutiti, kakšen bi bil celotni realiziran načrt in kako močno umetnino bi dobili, če bi pesniku Bog dal časa in miru.

Tako pa je kmalu nato stopil kot prepričan protikomunistični borec v borbo proti materializmu teroristov ter nam ni več znano, kako in kaj je še dovršil iz svojega gonarskega načrta. Prepričan sem, da je imel čistopise tega Drugega sonetnega venca s seboj, koder je hodil, kajti tu so ostali samo prvi zapisi, ki jih je bilo šele z muko treba razrešiti. Vsaj ti so zgoreli z njim vred, če ne še kaj drugega iz okvira gonarske zamisli.

Naj bo kakor koli: Gonars je dal Balantiču navdih za enega najzanimivejših slovenskih pesniških navdihov venca pesniških vencev, ki bi ne bila samo bizarna zamisel kakšnega pesniškega diletanta kakor svoj čas realizacija takega venca pri Zazuli (Vrh razglednika). Po močni sugestivni sili Prvega venca ter Drugega venca smo lahko prepričani, da bi Balantič vzdržal vseskozi pesniško napetost in pesniško izrazno moč, ki jo je imel v obilni meri. Bila bi to stavba, ki bi vsebovala čez dve sto sonetov, kajti obsegal bi 14 sonetnih vencev po 14 sonetov (196 sonetov) in še 14 sonetov kot magistralov k posameznim vencem in 1 sonetni venec (15 sonetov), ki bi bil zložen iz teh magistralov kot zadnji magistrale sonetnih vencev. Vanj bi se vsi venci stekli; zato bi moral biti spesnjen prvi kot izvir, kot matica vseh vencev. (Torej 225 sonetov!) In prav kot tak magistralni venec (seveda s premalo efektnim zaključkom — zato ga Balantič tudi morda ni končal, ker bi ga verjetno spremenil!) naj bi bil ta naslednji venec o Bogu, ki sem ga krstil Drugi venec (za razločevanje od Prvega), dasi je pred njim zasnoval vsaj dva, tri sonetne vence o smrti, kakor sem skušal dokazati v začetku tega članka.

Pesnik France Balantič je mrtev. Njegovi spevi bodo počivali. Ni nam znano, ali je te sonete nadaljeval in koliko je realiziral svoj načrt, mogoče pa se je tudi z njimi doslovno to zgodilo, kar je nekoč pel, da »moja pesem v plamen se spreminja«: ali ni zgorela z njim vred v Grahovem ter je tako z njegovim telesom vred skoprnela pod božji plašč, kjer je tako želela počiti? Mogoče jih bomo še kdaj odkrili po čudnih naključjih, toda upanja imamo malo. Vse, kar nam je zapustil, sem skušal rešiti v zbranem delu, ki sem ga naslovil skoraj z njegovimi besedami »V ognju groze plapolam...« Toda njegova duša je plapolala tudi v ognju božje milosti in ljubezni, kakor ga je najgloblje zajela v samotnem izgnanstvu v Gonarsu, da nam je kot »dobra piščal ovčarja med nebom in zemljo« zapel — zdaj samo še na svirel z eno melodijo — svojo uvodno pesem, ki naj bi se razbučala v himno Bogu in človeku, ki trpi in joče in išče, da najde mir in srečo v Njem, ki je središče vsega in konec, v Njem, katerega je tako pesniško močno označil z verzi:

Na dnu vsega se peniš Ti, si Ti,
Ti, jezero, neskončno hladni valí,
še le pri Tebi vse se umiri!
Da boji bi pri Tebi se končali!

Njegov boj se je končal pri Njem, ki mu je dal plačilo »kot delavcem na njivi« in njegovi »ustni poželjivi omočil s spanjem«, v katerem naj počiva v miru!

Dom in svet pa ga bo štel vedno med svoje najboljše pesnike in bo varoval pesem njegovega srca kot svoje dragoceno izročilo.

I.	Začetke, prvinja nasori o poveljod:	(ala) au	
II.	Ljubeen do žensk	i	
III.	Ljubeen do družbe demovine naroda	ala au	blodje p svet
IV.	Glasi vseh družin	h	
V.	Smol	ice	
VI.	Praunka, ljubeenja po Bogu	av	
VII.	Bogje mit, steca vse vrste kvestis.	ice	
VIII.	Praunka, ljubeenja po Bogu, žalost pod pade	me	mit domo
IX.	Smol	e(et)	
X.	Glasi vseh družin	me	
XI.	Ljubeen do družbe demovine naroda	ali ala	
XII.	Ljubeen do žensk	e(et)	
XIII.	Praunka, ljubeenja	ali	a a
XIV.	Magistrala, ljubeenja		

Prvi del do vrha je sklanjanje, vselej kateri ljubeenja duše pbrat
 pred po... in... po... Vsi sklanjanje in postel...
 su in... Drugi del od spodaj... na vse gledam pod...
 v... in... kakor bi... amp...
 ... da ne...
 ... absolutni
 ob... in... pred...
 ...

Sl. 2. Zasnova sonetnega venca v gonarskem »Quadernu« 1. 1943 (Balantičev rokopis)